

III KNIHA ZLIN

Ilja **bojašov** — MOURKOVA CESTA

Věnováno všem, kdo mají svou *cestu*,
i těm, kdo svou *cestu* nemají.

Copyright © Limbus Press, St. Petersburg, 2007

Translation © Irena Tománková, 2011

Cover and layout © Lucie Mrázová, 2011

ISBN 978-80-87162-31-6

DŘÍVE NEŽ ZAČNEME VYPRÁVĚT O CESTĚ KO-COURA MOURKA, DOBRODRUŽSTVÍCH VORVANĚ, POCHODU LANGUST A VÝKONU PROVAZODCHODCE, NEŽ BUDEME PĚT ÓDU NA PUTOVÁNÍ, DOVOLTE NĚKOLIK SLOV Z HISTORIE. PROSÍME LASKAVÉHO ČTENÁŘE O POCHOPENÍ PRO TAK DLOUHÝ PROLOG, ALE VYDEJME SE ALESPŇ NA KRÁTKÝ VÝLET STOLETÍMI.

Ve starověku neuznávali přešlapování na místě. Konfucius a Lao-c' neustále obhajovali cestu. „Cesta, cesta, co je víc než cesta?“ ptal se mnohokrát básník a filozof Čchu Kou. V císařství Jü se učenec nestal učencem, dokud po horských úbočích a stezkách nepřekonal alespoň sto čínských mil od jedné strážní věže k druhé. Pozoruhodný je dialog, který vedl známý taoista Lin Pchen-ja se svým zřejmě dost vzdělaným sluhou. Podle Lin Pchen-jaa mají rodiče a učitelé dítěti třeba již v mateřském lůně vštěpovat, že ho čeká nekonečná pouť. Budoucí poutník se však rozhodně nemá děsit slova „nekonečná“. Život je věčný pochod od jednoho bodu v prostoru k druhému, během něhož si důstojný muž osvojuje vědomosti, schopnosti a návyky – počínaje uměním lovit motýly, aniž by se dotkl pelu na jejich křídlech, až po příležitost naučit se ovládat meč jian. Je zajímavé, že Lin Pchen-ja neomezoval cestu pouze na hory a údolí císařství Jü a Vej. Ten-

to kosmopolita byl hluboce přesvědčen o tom, že poutník nemá právo zastavit se na hranici státu, ale je prostě povinen dojít až k „hranicím nebeským“. Je na místě připomenout, že Lin Pchen-ja byl vášnivým zastáncem „imaginárního cestování“, jednoduše řečeno meditace.

Je to s podivem, ale jeho sluha se vzepřel všem čínským tradicím uctivosti, když směle zpochybnil učení o nekonečném putování. Připodobnil důstojného muže k letící střele a usoudil, že dříve či později střela dosáhne cíle, tedy přestane letět. Lin Pchen-ja nesouhlasil a mládence ubil holí. Avšak problém formulovaný mladíkem přerostl v lítou slovní přestřelku mezi dvěma významnými staročínskými školami – Čchin a Pa-Kchou. Zakladatelé Čchin, přímí následovníci Lin Pchen-ja, formulovali svůj postulát takto: „Cesta, a nic než...“ Kdokoli se vydá na cestu, aby učinil „stovky objevů“, musí se plně oddat „velkolepé kráse nekonečnosti“. (Meditace napomáhající překonání „veškerých hranic“ byla doslova povinná).

Jejich oponenti proti podobným perspektivám zapáleně protestovali. Vůdčí osobnosti školy Pa-Kchou zdůrazňovaly především nevyhnutelný konec třeba i toho nejdelšího putování (střela dříve či později dosáhne cíle). Podle těchto realistů byla hlavním cílem „vnitřní cesta sebezdokonalování důstojného muže“, která nutně vede k „božskému stavu“.

Rozhořčená polemika škol utichla v pátém století. Bývalý člen školy Čchin, muž jménem Jüi, našel dostatečný počet příznivců mezi „tupohlavci“ (opovržlivá přezdívka, kterou byli oceňováni jeho učedníci) a začal myšlenku nekonečného putování

interpretovat podle sebe. Jüi hlásal, že je nutné se k pojmu „cesta“ stavět zcela prakticky – důstojný muž musí cestovat v pravém smyslu tohoto slova, musí se sandály na nohou, slamákem na hlavě a rancem na ramenou překročit práh svého domu. Všechna „imaginace“ byla podle Jüiho kacířstvím, které nemá nic společného s počátky učení. Jüi se domníval, že stoupenci školy Čchin jsou povinni být neustále na cestě, nesmějí zůstat na jednom místě déle než tři dny, a nastane-li chvíle jejich skonu, musí je rozhodně potkat s holí v ruce a uprostřed cesty. Za nepřátele označil Jüi všechny ty, kteří se pokoušeli hledat ve zcela primitivním putování jakýkoliv filozofický základ. „Jdi a nepřemýšlej!“ bylo jeho motto. „Tupohlavci“, kteří v houfech zaplavili Čínu, vnesli do učení školy pořádný zmatek. Potíže nastaly, když se mnozí „nekonečně putující“ učedníci Jüiho začali naplno věnovat loupežím a naháněli hrůzu dokonce i šaolinským mnichům. Na konci pátého století se stali opravdovou pohromou pro úřady i obyvatele. Ví se o několika demonstracích, z nichž nejúspěšnější byl pochod proti „tupohlavcům“ v provincii Sečuan. Tam byly jejich bandy rozehnány a vůdci rozčtvrceni tupými noži. Jak už to bývá, pronásledování ze strany úřadů zasáhlo i zcela nevinné zastánce teorie „věčného putování“. Brzy byli zlikvidováni všichni.

Mimochodem, oponenty čekaly otřesy ve vlastních řadách. Jistý Tu Pchin přednesl tuto premisu: Jediný a pravý konec všech cest je dosažení nikoli „vnitřního“, nýbrž zcela pozemského, konkrétního cíle. Heretika brzy vyobcovali. Pchin emigroval na ostrov Honšú a aktivně své učení hlásal mezi domorodci. Povahou byl básník; tvrdil, že pro někoho je

koncem cesty sakura v horách, pro jiného je to chýše, kterou poté, co ji nalezne, nebude již nikdy chtít opustit. Je pravda, že pokusy Tu Pchina získat učedníky vyšly naprázdno, i když ve starých japonských kronikách můžeme stopy tohoto sektářství vysledovat. Tak například na několika řádcích je zmínka o tom, že jistý Akava z Nagoji stanovil cílem svých cest keř zimolezu u strážní věže v Tanaze, o čemž hlasitě zpravoval shromážděný dav. Tato kuriózní zmínka – jedna z mála dochovaných – svědčí o malém počtu následovníku Tu Pchina. V šestém století už nebylo slyšet ani o samotné škole!

Filozofie staročínských „poutníků“ nečekaně učarovala Arabům. Ti rozdmýchali její již uhasínající oheň s čistě arabským temperamentem. Derviši se v mžiku rozdělili na „bezcílníky“ (hvězdomilce) a „cílníky“ (bolehlavy). Praxe hvězdomilců přiváděla k zuřivosti pravověrné chalífy. Avšak i přes pronásledování a popravy zburcovaly výzvy opustit vysezená místa a vydat se na „věčnou pouť“ celý chalífát. Buřiči měli brzy velké množství stoupenců. V Damašku došlo k velkým nepokojům při pokusech zastavit jednu takovou kolonu. Úřady k tomu měly pádný důvod – města osiřela, po celé zemi opouštěli obyvatelé své domovy i půdu, a výběřčí daní tak zůstávali bez prostředků. Zato kolem cest byli rozseti žebráci, kteří se při shánění obživy neštíteli přepadávat celé karavany.

Bolehlavové však znamenali ještě větší nebezpečí, neboť prohlašovali, že existuje jakási *Sluneční země*, která se nachází na druhé straně Kavkazu. V této zemi samozřejmě nebyli bohatí ani chudí a vůbec tam neznali slova jako „tyran“ či „kat“.

Stačilo málo – přestěhovat se do utopie. Asi nemá smysl zmiňovat se o tom, že po vytyčení tak jasného cíle mohli zoufalí popravčí stavět z hlav stoupenců tohoto učení celé pyramidy.

Patrně jediný Hárún al-Rašíd zacházel s narušiteli arabského poklidu s nezvyklým ohledem. Doloženo je také vášnivé zaujetí blízkého přítele tohoto bagdádského chalífa, Al Mohameda Bin Adina, pro filozofii hvězdomilců. V traktátech *O milosti Alláho* vě a zvláště ve nesmrtelné *Růži z Chivy* tento lékař a filozof dojmavě vypráví o svatých pošetilcích odhodlaných „létat z hvězdy na hvězdu, jako motýli poletují z květu na květ“.

K velkému zármutku současných vědců byla nezávist k „bezcílníkům“ ze strany zavilých stoupenců šaríi natolik silná, že ve třináctém století na ně zůstaly jen mlhavé vzpomínky a zbyly po nich pouze jímavé legendy. Nezachoval se jediný pramen, který by alespoň naznačoval, jakou *Sluneční zemi* to vlastně měli bolehlavové na mysli. Nadšenci však neztrácejí naději a doufají, že jednou naleznou v zaprášených rukopisech knihoven v Damašku nebo Káhiře úryvky tajuplného traktátu *Pravda o samarkandské karavaně*, v němž se přímo hovoří o tajných podzemních chodbách, které vedly do země zaslíbené.

Uběhlo dalších pár století. V roce požehnaném pro Francii, kdy se král Jindřich IV. Navarrský vydal se svými vojsky a dělostřelectvem plnit Savojské věvodství, se františkánský mnich Bill Bloomberg, jenž pracoval na vedlejší úvazek jako knihovník vzkvétajícího, ale poklidného kláštera sv. Lucie, utopeného v jabloňovém sadu nedaleko Lyonu, definitivně

přesvědčil o správnosti svých zápisků *O předurčení božích tvorů*. Bloomberg požádal o požehnání svatého Františka (zdálo se mu, že svatý odpověděl kladně, neboť „mu bylo dáno znamení“; vnitřní hlas náhle zavelel skromnému znalci Aristotela pustit se ihned do práce a napsat svého druhu jedinečné dílo *Podstata a bohulibost pravdivé Cesty*. Tento fran-tiškánský mnich nakonec vytvořil systém, který nenásilně sloučil názory slavného Lin Pchen-jaa a jeho vzdorovitého sluhy. Bloomberg se zcela velkoryse stavěl k pojmům „nekonečnost“ i „konečnost“ každé cesty, protože si logicky uvědomoval, že oba mají plné právo na existenci. Jako opravdový Evropan se pustil do podrobné klasifikace a ty, kteří se vydávají na cestu, rozdělil na „vášnivé“, „věřící“, „kacířské“, „stydlivé“, „rozhodné“, „vnímavé“, „roztržité“, „smělé“, „netečné“ atd. atd. Se stejnou svědomitostí zkoumal i příčiny, které nutí člověka putovat, celé kapitoly věnoval „zoufalství“, „naději“, „bezvýchodnosti“, „čestnosti“, „hledání boha“, či „pouze touze po změně místa“ (Schopenhauer později tuto klasifikaci nazval *Bloombergovy variace*). Zvědavý mnich se zamýšlel i nad neobyčejně složitou otázkou, jako je „opravdovost“ a „neopravdovost“ cesty. Byl nucen uznat, že hranice mezi bohulibou a dábelskou motivací putovat je tenká a je zapotřebí podrobit seriózní analýze každý jednotlivý případ.

Pozoruhodné je na Bloombergovi i to, že jako první vyjádřil předpoklad, že putovat mohou i bytosti z jiného světa, nadpozemské bytosti – duchové, andělé, démoni, elfové, domácí skřítki a ostatní čisté i nečisté síly. Jemu patří na jeho dobu neslýchaná premisa o „vědomém putování zvířat“. Mnich se však ihned zalekl svého kacířství a vrátil

se k dogmatu nadřazenosti člověka a Boha nad přírodou. Avšak později významný zoolog a mystik Faserland především na základě *Bloombergových variací* zformuloval myšlenku, že „všichni tvorové mají rozum, tedy i právo na vědomé putování“.

Bloomberg svou osobní cestu na Zemi završil v devadesáti třech letech. I když kromě jediného traktátu nevydal žádné jiné pojednání, inspiroval nejednu generaci metafyziků. Vybídl k činu nesčetný počet cestovatelů a badatelů – počínaje Amundsenem a konče Šrí Aurobindem. Je paradoxem, že jeden z největších cestovatelů v historii lidstva prožil celý svůj život v klášteře a opouštěl ho pouze tehdy, když šel do nedaleké vesnice nakupovat.

V druhé polovině dvacátého století zahrnul profesor Ženevské univerzity a přesvědčený stoupenec Lin Pchen-jaa François Belanger kompromis, k němuž se snažil dospět františkánský mnich. Jeho oponentem se stal Pete Stout, biolog z Cambridge. Rozhořela se ostrá bitva.

Zapálený François kolem sebe soustředil takzvané „neobežčníky“. Zavalitý a neohrabaný profesor raději pobýval ve své kanceláři, než cestoval po konferencích. Naproti tomu doktor Stout, obhájce opačného názoru, neustále někam chváta. Vytáhlý, shrbený, s želvovinovými brýlemi na očích a batůžkem na zádech neustále jezdil křížem krážem po zeměkouli. Lysina neúnavného Peta se leskla na všech sympoziích a sjezdech, kde se potkávali jeho stoupenci. Stout byl mimo jiné i zaníceným zastáncem Faserlandovy teorie.

Belanger kategoricky vystoupil proti pokusům svého protivníka připisovat zvířatům a ptákům schopnost promýšlet svá putování.

„Člověk musí být neskonale naivní,“ hřímal ve své stati *Hloupost či idiotství* (časopis *Filozofický věstník*, květen 1967), „aby ostatním bytostem v přírodě připisoval to, čím Bůh obdařil pouze člověka. Ponechme stranou vyšší inteligenci, která je nepochybně vlastní andělům. Neupírejme dábel-ský intelekt satanským silám. Ale tvrdit, že základem přirozeného instinktu nutícího husy každý rok k letu je rozum, znamená pronikat čert ví kam, vracet se do časů neznalosti, nepřipouštět si realitu ani fakta! Lidskému rozumu se přičí, když lidé s vědeckými tituly a zdravým rozumem najednou začínají uvažovat (a kde!/? na stránkách odborného tisku, v uznávaných časopisech!) o tom, že mraven-ce či lumíky nutí k pohybu přání podobná těm lidským! Nepramení snad právě odsud *ad absurdum*¹ pokusy, kterými se i v dnešní době někteří filozofující zoologové snaží dokázat, že existuje jakýsi ‚zvířecí jazyk‘ a jiné projevy toho, co jsme si zvykli považovat za výsadní právo *pouze našeho rozumu*, kterým *nás* obdařil samotný Bůh? Není divu, že i dnes pánové tohoto typu uctívají Faserlanda! Přicházejí s bláznivými experimenty, píší statě zavrhu-jící Pavlova a jeho reflexy, jedním slovem rodí se pseudovědecké nesmysly, tmářství a šarlatánství. Všichni tito myslitelé tvrdí, že zvířata i hmyz myslí. Co na to odpovědět? Nehodlám po tisíci tvrdit, podobně jako jiní učenci přede mnou, že rozum je *ad incunadulis*² nejdůležitější dar Boha jeho jedinému milovanému dítěti, je vlastní jen a jen člověku, protože ho přibližuje Tvůrci, a jen jemu je dovoleno poznat potěšení z nekonečnosti!“

1 absurdní (lat.)

2 od kolébky (lat.)

„Ještě směšnější je věřit na elfy a fauny!“ psal neúnavný Belanger v jiné své stati *Neprůstřelný marasmus* (tentýž *Filozofický věstník*, 1969). „*Ad ito pectore*¹ ponechejme literátům právo fantazírovat na podobná témata. Avšak který vědec, samozřejmě pokud má zdravý rozum a paměť ho nešálí, by hodlal dokazovat existenci neviditelných éterických bytostí, jednoduše řečeno duchů, natož jejich zcela lidské chápání světa? (...) Nadpřirození obyvatelé hor a údolí, všichni ti skřítkové a rusalky, to celé je nesmysl, hra představitosti, výplod strachu, který nám zanechali pohané...”

François Belanger toho napsal ještě spoustu: stačí letmý pohled na jeho bibliografii. Na konci osmdesátých let byl tento učitel uznávanou autoritou, autorem kontroverzních děl *Mohou zvířata myslet, aneb kritika Faserlandových stoupenců* (1961), *Existují ještě valkýry a gnomové?* (1973) a *Cesty poutníků a ptáků* (1987). Počátkem devadesátých let se šestasedmdesátiletý bojovník pokusil izolovat od světa, aby se mohl v klidu své pracovny v malé vilce u Hannoveru věnovat svému stěžejnímu životnímu dílu *Zvláštnost druhu homo sapiens jako jediného nositele boží myšlenky*. Touto prací se rozhodl definitivně popřít všechny „spiritisty“, kteří se zarputile drží názoru, že ostatní bytosti mají něco, co se snad podobá lidskému rozumu.

Vůdce novodobých „cílíků“, doktor Stout, mu oponoval i v této otázce.

„Člověk musí být slepý jako krtek, aby si nevšiml zřejmých věcí,“ jízlivě psal v časopise *Člověk a zvíře*, v hlásné troubě Faserlandových přívrženců. „Středověké tmářství ještě neskončilo. Panu Be-

¹ upřimně, ze srdce (lat.)

langerovi mohu radit pouze jedině: *nec sutor iltra crepidam!* Jestli se geniální mnich i v době nepřející vědě vyjádřil, byť bojácně, ve prospěch zřejmých věcí, co potom nám, kteří máme k dispozici laboratoře a celé instituty, brání dokázat, že zvířata myslí, vědomě se vydávají na cestu a mají své vytyčené cíle... *Sol lucet omnibus*, pane profesore!“

Mourek, mladý, drzý kocour z bosenské vesničky, neměl o Bloombergových variacích ani potuchy. Tento malý despota vládl svému místu vedle křesla, kde měl rozloženou starou deku a postavenou misku. Protože byl prostě myslí, i jabloňový sad považoval za svůj. Vesnická rodina – matka, otec, syn a dcera – patřila jenom jemu a existovala proto, aby plnila jeho rozmary. Kocour žárlivě střežil své území, které dokonale znal – od staré studny až po jabloň na konci zahrady. Kromě toho se po svém bavil s množstvím menších i větších duchů, kteří bydleli na jeho kousku země, od těch droboučkových, téměř nepatrných, žijících v trávě a ve větvích keřů, kteří si i na nejšpičatějších stéblech ostrice umějí vybudovat obydlí z pavučiny, přes duchy z rybníka, mrštné jak vodoměrky, až po duchy z rozložitého, omšelého dubu vedle domu. S domácím skřítkem, přebývajícím uvnitř domu – nehmotným, průzračným cvalíkem – měl vztahy naprosto loajální. Cvalík někdy kocourovi dovolil, aby si s ním hrál.

Kocour byl náležitě důležitý, samolibý a šťastný. Časté potyčky s vetřelci se tu a tam neobešly bez následků. Usouzený voják se vždy zbaběle vytratil na louku pod kopcem. Tam bez váhání našel léčivou bylinu *piktoralis* a pil rosu z trojlístku, postaru léčil následky boje a znovu nabýval duševní rovno-

váhy. V trávě docela často potkával drobnou postavu s průzračnými křídly, které omámeně létaly z květu na květ. Zdejší nymfy, vzrůstu drobného, jim k tomu tančily chorovod. Nestoudné elfy kocour neměl v oblibě. Nesnášel také mravence a některé brouky, kterými se to na loukách a pasekách jen hemžilo, protože jejich dráždivé výměšky na dlouhou dobu otupily čich. Ale to byly jen drobnosti, bez nichž nepoznáte pravou krásu bytí. Bylo naprosto jasné, že kocourův svět dával naprostý, nepochybný smysl. Ráno a večer se miska plnila čerstvým mlékem. Myši a rejsků pobíhalo v zahradě a silážní jámě nepočítaně. Ptáčky lovil jednou tady, podruhé tam. Cizí kocoury nemilosrdně vyháněl ze zahrady, kočky byly k mání na zavolání, rány se hojily nezvykle rychle. Mimo lidí a zvířat kolem našeho kocoura kroužili úslužní duchové, kteří si nejméně ze všeho přáli být nepřáteli, poletovali a třepetali se, funěli, rámusili, plakali, pištěli, povídali, naříkali a chechtali se, ale především ze všech stran přinášeli zprávy o tom, co se děje u studny, u rybníka, v kravíně a ve stájích, kde hlučně chroustali seno a odfrkovali dva huňatí, břichatí koně. A všechno toto nevyčerpatelné bohatství až po nejmenší zrníčko písku patřilo jemu, vladaři zdejších míst, majiteli muže, ženy a dětí, vládci zahrady, stodoly, sklepa a kravína (mladé psy, kteří by mu konkurovali, jeho rodina nechovala, své roky tu dožíval pouze pes starý jak Metuzalém, ale tento vetřák a chátrající stařík sotva šišlal).

Tak tu Mourek panoval, tak tu vládl, aniž by měl potuchy o mečích jian. Sladké bezčasí! Všechno skončilo v roce 1992, kdy v Jugoslávii vypukla občanská válka.